

УДК 811.161.1'373.421

DOI 10.32999/ksu2413-3337/2019-36-41

СИНОНІМІЯ ЗВ'ЯЗАНИХ КОРЕНЕВИХ КОМПОНЕНТІВ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Олексенко Володимир Павлович,
доктор філологічних наук, професор,
декан факультету української філології та журналістики
Херсонський державний університет
ageyenko@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0001-8383-450X

У статті йдеться про словотвірну синонімію зв'язаних кореневих компонентів інтернаціонального (міжнародного) характеру у сучасній українській мові. З'ясовано, що словотвірні синоніми – це модифікації кількісного і матеріального складу словотворчих морфем, що не порушують тотожного значення слів і виникають унаслідок префіксального творення за допомогою синонімічних префіксів, мають переважно однакові лексико-семантичні структури та функційно-семантичні особливості. **Мета** нашої наукової розвідки – проаналізувати лексико-семантичні, структурно-граматичні та стилістичні особливості словотвірної синонімії зв'язаних кореневих компонентів інтернаціонального характеру у сучасній українській мові. Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань використано комплекс лінгвістичних **методів**, зокрема для дослідження семантики аналізованих одиниць, ступеня їх конкретності/абстрактності, синтагматичних відношень основним методом став метод компонентного аналізу. Для з'ясування семантичної структури досліджуваних узувальних та інноваційних одиниць із урахуванням смислових модифікацій застосовано метод словникових дефініцій. Контекстно-ситуативний аналіз дозволив виявити специфіку функційних характеристик аналізованих одиниць у текстах різної стилістичної належності. Використано також метод вибірки та випадкового методу, що мав місце в роботі з Інтернет-ресурсами для виокремлення актуального фактичного матеріалу. **Результати** дослідження свідчать, що синонімія спільнокореневих дериватів ґрунтується переважно на спільності словотвірного й близькості лексичного значень. Суть синонімії афіксів полягає у спільності їхніх функцій. Синонімія словотворчих засобів і зумовлює синонімію дериватів. Отже, словотвірні афіксальні синоніми – це тотожні чи близькі за значенням похідні слова, що мають однакову твірну основу і функційно однакові, але різні за звуковим складом словотворчі морфемі. У **висновках** зазначено, що лексеми зі зв'язаними кореневими компонентами інтернаціонального характеру виконують номінативну функцію. Формування синонімії рядів пов'язане зі зближенням різних за походженням грецьких і латинських кореневих компонентів, що мають однакове або близьке значення.

Ключові слова: словотвірна синонімія, зв'язані кореневі компоненти, словотворчі морфемі, синонімії префікси, префіксальне творення.

SYNONYMY OF BOUND ROOT COMPONENTS OF THE INTERNATIONAL CHARACTER IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

Oleksenko Volodymyr Pavlovych,
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Dean of Faculty of Ukrainian Philology and Journalism
Kherson State University
ageyenko@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0001-8383-450X

The article deals with the word-building synonymy of the bound root components of the international character in the modern Ukrainian language. It was found that word-forming synonyms are modifications of the quantitative and material structure of derivative morphemes that do not violate the identical meaning of words and arise as a result of prefixal word-formation with the help of synonymous prefixes; they have essentially the same lexical and semantic structures, functional and semantic peculiarities. **The purpose** of our scientific research is to analyze lexical and semantic, structural, grammatical and stylistic peculiarities of word-building synonymy of the bound root components of the international character in the modern Ukrainian language. In order to achieve the set goal and solve certain tasks, a complex of linguistic **methods** was used, in particular for the study of the semantics of the analyzed units, the degree of their specificity / abstraction, syntagmatic relationships, the main method was the method of component analysis. To find out the semantic structure of the studied common and innovative units, taking into account semantic modifications, the method of vocabulary definitions was used. Contextual and situational analysis allowed to reveal the specifics of the functional characteristics of the analyzed units in texts of different stylistic affiliations. The method of sampling and random method were used to work with Internet resources for the distinguishing actual material. **The results** of the study indicate that synonymy of common-root derivatives is based mainly on the commonality of word-building

and proximity of lexical meanings. The essence of the synonymy of affixes is the commonality of their functions. Synonymy of word-forming means causes the synonymy of derivatives. Consequently, word-building affixing synonyms are identical or close by the meaning derivatives, having the same word-forming stem and functionally identical, but different in sound structure word-forming morphemes. It is stated in the conclusions that lexemes with bound root components of the international character carry out a nominative function. Formation of synonymous series is associated with the convergence of different by origin Greek and Latin root components, which have the same or close meaning.

Key words: word-forming synonymy, bound root components, word-forming morphemes, synonymous prefixes, prefixal word-formation.

Сучасний етап розвитку мовознавчої науки зумовлює появу значної кількості нових понять, явищ, предметів. Необхідність їх номінування активізує словотвірний процес сучасної української мови, що виявляється в інтенсифікації окремих способів словотвору, активізації словотворчих афіксів, нових слів, нових значень відомих слів, нових поєднань слів або морфем у слові.

Національна мова, її словниковий склад, окремі номінативи відображають суспільний, історичний і культурний розвиток народу. Термінологічні системи, стилістична значущість різних типів нових номінацій чи роль чужих і запозичених слів для номінування нових фактів дійсності є важливим ілюстративним засобом такої реконструкції. Дослідники звертають увагу на інтенсивну модифікацію національного лексикону: появу значної кількості неологічної лексики, семантичну переорієнтацію лексики, зовнішні та внутрішні запозичення в сучасну літературну мову (Б. Ажнюк, І. Каминін, А. Ломовцева, Д. Мазурик, Н. Попова, О. Тодор); акцентують на активізації певних словотворчих засобів, що зумовлено законами як внутрішньомовними, так і впливом зовнішніх позамовних чинників (К. Городенська, В. Грещук, Є. Карпіловська, Н. Клименко, О. Стишов та ін.).

Мова як основний засіб спілкування, обслуговуючи потреби людей, постійно розвивається, тобто зазнає змін. І таким чином, на певному синхронному зрізі засвідчено співіснування у мові багатьох паралельних засобів вираження тих або тих значень, відношень, окремих фактів чи ситуацій реальної дійсності. Завдяки змінам мова поступово перетворюється, за висловленням акад. Л. Щерби, у «досить складну систему більш чи менш синонімічних засобів вираження, так чи інакше співвіднесених один з одним» [14, с. 121].

Словотвірні синоніми – це модифікації кількості та матеріального складу словотворчих морфем, що не порушують тотожності слова. Виникають вони унаслідок префіксального творення за допомогою синонімічних префіксів, мають переважно однакові лексико-семантичні структури та функційно-семантичні особливості.

Мета нашої наукової розвідки – висвітлити особливості словотвірної синонімії зв'язаних кореневих компонентів інтернаціонального характеру у сучасній українській мові.

Словотвірну синонімію як явище словотвірного рівня мови глибоко і всебічно досліджували І. Ковалик, Л. Дідківська, Л. Родніна, К. Городенська, В. Грещук, І. Кузьма та ін. І. Ковалик уперше теоретично обґрунтував словотвірну синонімію на матеріалі іменників і переконливо довів, що це явище поширене в різних слов'янських мовах. Причиною словотвірної синонімії він назвав однофункційність словотворчих афіксів, синонімії яких виявляється при поєднанні з твірною основою чи з твірним словом. Результатом синонімії афіксів є «словотворчі синоніми – ряди іменникових однозначних утворень з однаковою словотворчою основою, але різнозвучними афіксами» [10, с. 21–22].

На думку Л. Дідківської та Л. Родніної, «словотвірними синонімами вважаються ряди спільнокореневих дериватів, які належать до однієї частини мови й оформлені різнозвучними афіксами з однаковим, спільним словотвірним значенням [цит.: за 11, с. 58].

Словотвірні синоніми, на думку В. Грещука, – це «тотожні чи близькі за значенням спільнокореневі слова з однофункціональними, але різнозвучними формантами» [5, с. 164].

Деяко інше поняття вкладають у термін «словотвірна синонімія» К. Городенська [4, с. 11–12] і Т. Івасишина [8], акцентуючи не на дериватах, а на словотворчих засобах. «Синонімічними є ті суфікси чи префікси, які, поєднуючись із твірними основами тієї самої частиномовної належності, виражають спільне словотвірне значення» [8, с. 16]. Тому, якщо синонімія спільнокореневих дериватів ґрунтується переважно на спільності словотвірного й близькості лексичного значень, то суть синонімії афіксів полягає у спільності їхніх функцій. Синонімія словотворчих засобів і зумовлює синонімію дериватів. Отже, словотвірні афіксальні синоніми – це тотожні чи близькі за значенням похідні слова, що мають однакову твірну основу і функційно однакові, але різні за звуковим складом словотворчі морфемі. Вони виявляються в межах однієї частини мови, оскільки лише в таких межах їх ріднять словотвірні значення.

Розглянемо синонімії відношення зв'язаних кореневих компонентів на конкретних прикладах.

Компоненти **аква** (<лат. *aqua* – вода) і **гідро** (<гр. *hydor* – вода) – частина складних слів, що

вказує на зв'язок з водою, відповідає поняттям «вода», «водний простір» [12, с. 40, 274], мають близьке значення, але проникли в лексичну систему української мови з різних мовних джерел. У складних словах вони реалізують своє генетичне значення – «зв'язаний з водою, водними просторами; те, що має відношення до води», наприклад, *аквакомплекс*, *аквакультура*; *гідрокомплекс*, *гідроквакультура*. Напр.: **Аквакомплекс «ARTUA»** пропонує відпочити в Руській лазні та фінській сауні (<http://laznya.ua>); **Гідрокомплекс Клезон-Діксенс** (фр. *Cleuson-Dixence*) – гідроенергетичний комплекс у басейні річки Рона... (<http://uk.wikipedia.org>); *У разі якщо водний об'єкт наданий в оренду, рибогосподарська діяльність на ньому може здійснюватись як аквакультура...* (agro-business.com.ua); *Основа рослин в гідроквакультурі проходить своє випробування на життєздатність уже багато мільйонів років* (ua.textreferat.com).

Виражаючи тотожні значення, вони цілком можуть бути кваліфіковані як синонімічні. Це виявляється у можливості заміни одного компонента іншим у вузькому контексті. Слова *акванавт* і *гідронтавт* (аква-, гідро- + грец. *nautēs* – мореплавець) мають однакове тотожне значення: «спеціаліст, дослідник моря, який довгий час в особливому спорядженні виконує роботи під водою на глибинах, недоступних водолазу». В. Дяченко стверджує, що належать ці утворення до одного й того самого стилістичного шару лексики [6]. Подібне значення мають і лексеми *акваплан* і *гідроплан*, *аквапарк* і *гідропарк*, *аквасфера* і *гідросфера*, *аквадинаміка* і *гідродинаміка*. Пор.: **Львівський аквапарк «Пляж»** – найбільший критий аквапарк в Україні... (<http://uk.wikipedia.org>); **Гідропарк Арена** (попередня назва – *Укртелеком Арена*) – стадіон для пляжного футболу, розташований на Долобецькому острові в місті Києві (<http://uk.wikipedia.org>); *Якщо бажаєте більше рухатися, за умови, що виконувані рухи не будуть одноманітними, вам припаде до душі аквадинаміка* (<https://q-well.com>); *При вивченні певної задачі гідродинаміки використовують основні закони й методи механіки..., що дають змогу визначати швидкість, тиск або дотичні напруження* (<http://uk.wikipedia.org>).

Проте композитних утворень зі спільним опорним коренем і цими компонентами зафіксовано не багато. Це може бути свідченням того, на думку В. Дяченко [6, с. 136], що абсолютна синонімія (дублетність) прагне до розходження або в сфері семантики, або в сфері вживання. Зважаючи, що обидва зв'язані кореневі компоненти вживаються у науковому мовленні, їх розподіл виявляється в диференціації значень: *аква* – в композитних утвореннях указує на відношення до морської

води: *аквакультура* – *промислове розведення і вирощування господарсько важливих водних організмів у конкретних умовах* [12, с. 40], *аквакомплекс* – *ділянка океанічного середовища, якій властиві специфічні особливості води, рельєфу дна та біоти* [12, с. 40], *гідро* – на відношення до прісної води або води загалом: *гідроквакультура* – *розділ акустики, що вивчає питання випромінювання, поширення і приймання звукових хвиль у водному середовищі* [12, с. 275]; *гідрогенератор* – *електричний генератор змінного струму, що перетворює енергію* [12, с. 275].

Різною є і продуктивність цих кореневих компонентів. Фактичний матеріал свідчить, що утворень із компонентом *гідро-* у сучасній українській мові зафіксовано набагато більше, ніж утворень із компонентом *аква-*. Ширшою є і сполучуваність *гідро-*: він поєднується з одним чи кількома міжнародними терміноелементами (*гідроаероплан*, *гідрометр*, *гідроплан*), а також з іншомовними (*гідроквакультура*, *гідрогенератор*, *гідропарк*, *гідропульт*, *гідроресурси*) та українськими основами (*гідролітак*, *гідропередача*), тобто легко поєднується з будь-якими опорними коренями. Сполучуваність кореневого компонента *аква-* обмежена. Він становить собою зв'язану основу, що не поєднується з національними коренями, а слова з цим компонентом здебільшого запозичені готовими з інших мов.

Ближчими за значенням є також компоненти *аеро-* й *авіа-*, хоч їх генетичне значення різне: *аеро-* (<гр. *aēr* – повітря) і у складі композитних утворень означає «те, що відноситься до повітря, використовує повітря» (*аеродинаміка*, *аерознімання*, *аерометр*, *аерореклама*, *аерофотографія*).

Компоненти *аеро-*, *авіа-* є поширеними в споріднених та деяких європейських мовах. Вони сприяють загальній орієнтації слів-термінів на певну галузь (сферу) їх використання, зокрема, на конкретне термінополе авіаційної техніки.

Компонент *аеро-* слугує для утворення слів на позначення приміщень (*аеровокзал*, *аеросалон*); *зображень*, *відбитків* (*аерофотографія*); *рослин*, *організмів* (*аерофіти*); *наукових галузей* (*аеродинаміка*, *аеромеханіка*).

Компонент *авіа-* (<лат. *avis* – птах) – перша частина складних слів, що відповідає поняттю: «авіаційний», «літання на апаратах, важчих за повітря». Як свідчить «Етимологічний словник української мови» [7, т. 1, с. 41], компонент *авіа-* – результат скрочення прикметника *авіаційний* або елемента *авіаційно*.

Слова з компонентом *авіа-* позначають: *осіб*, які працюють в авіаційній сфері (*авіафахівець*); *Канадські авіафахівці готують курси для льотчиків ЗСУ* (<https://zik.ua/news/2016/09/12>); *просторові поняття*: *аві-*

адефіле – вузький небезпечний прохід через складний природний рубіж (між горами, болотами, озерами і т. ін.). – **Авіадефіле** (титри до сюжету) (Інтер: Новини, 30.12.09); **назви галузей установ, організацій, служб (авіабаза):** *З вересня там знаходиться авіабаза російської авіації Хмеймім ...* (<http://5.ua>, 10.11.15); **назви дій, процесів (авіапослуга):** *Витрати на виробництво авіапослуг утворюють виробничу собівартість...* (http://14.NTP_2007/Economics/2153); **назви приміщень (авіасалон):** *Паризький авіасалон в Ле Бурже – один із найбільших авіасалонів у світі* (<http://uk.wikipedia.org>).

Нині вже звичними й відомими в народі, особливо серед молоді, стали розважальні видовища, зібрання. Відповідно і з'являються слова на їх позначення: *авіашоу* (avius – птах + show – видовище): *Міжнародне авіашоу в Дубаї закрилося хмарним небом та зниженням базових показників* (<http://ua.evronews.com>, 12.11.15).

Утворення з компонентом **авіа-** вступають у синонімії відношення з лексемами з компонентом **аеро-** (<гр. aēr – повітря). Вони мають чимало спільного (назви транспортних засобів, назви просторових понять, назви установ, назви приміщень), вказують на належність до авіації (авіаційної техніки): *авіабудування – аеробудування, авіадинаміка – аеродинаміка, авіасалон – аеросалон, авіапошта – аеропошта, авіатранспорт – аеротранспорт, авіашкола – аерошкола*. Напр: *Відкритий лист Президенту України щодо стану авіабудування в Україні* (www.aviation.com.ua); *Україна і Росія повинні співпрацювати в галузі аеробудування* (<http://rss.novostimira.com/n5103560.html>); *Авіатраспорт буде виділено для транспортування в Єреван постраждалих у ДТП під Бесланом ...* (<http://tass.ru/proisshestviya/3704360>, 14.10.16, 9:20); *Компанія називається Югославський аеротранспорт* (<http://www.senica.ru>); *Авіашкола є сертифікованим авіаційним навчальним центром* (<http://www.aeroflot.com/ru>); *У Пінчові також діє славнозвісна аерошкола, заснована ще в 1932 році ...* (<http://www.polscha.travel/uk>). Отже, цим компонентам притаманне синонімічне значення, однак вони поєднуються з різними основами (основи, які б поєднувалися одночасно з двома терміноелементами, поодинокі): *авіадефіле – аеродефіле, авіамаяк – аеромаяк, авіапошта – аеропошта, авіатранспорт – аеротранспорт, авіасалон – аеросалон, авіашкола – аерошкола, авіашоу – аерошоу*. За структурно-генетичними ознаками в авіаційній термінології домінують композити з інтернаціональним елементом: *аеродинаміка, авіаз'єднання, авіа модель, авіаракетобудування, авіарозвідка*.

Вони слугують номінаціями предметів, явищ, понять технічних галузей (авіації та авіаційної промисловості), і лише деякі ввійшли у побутове мовлення (*авіа модель, авіапошта, авіатранспорт, аеровокзал, аеропорт, аероплан*).

Творення слів із цими компонентами – модель малопродуктивна в українській мові. У переважній більшості випадків слова з цими терміноелементами мова запозичує у готовому вигляді.

Тотожні за своїм значенням зв'язані кореневі компоненти **полі-** (<гр. poly – багато) і **мульти-** (<лат. multum – багато), що в складі композитів виражають значення багаторазовості, множинності (*поліекран, мультивібратор*). За допомогою компонента **мульти-** утворюються **назви приладів: мультициклон, мультипроцесор, мультикомплекс; осіб: мультимільйонер, мультимільярдер; дій, процесів, явищ: мультимедіапрезентація, мультикультуралізм, мультивіза, мультипорівняння, мультимедіатехнологія**. Пор.: *Зверніть увагу, що в кожному залі є плазмовий екран, на якому демонструватиметься мультимедіапрезентація про все, що ховає електронний фонд музею* (<http://hetman.tv>); *Встановити таблички з QR-кодами в Лаврі вирішили в науково-дослідному відділі мультимедіатехнологій Києво-Печерського заповідника* (<http://racurs.ua>, 23.09.13); *Отримати мультивізу або звичайну короткострокову візу можна як власноруч, так і через турфірму* (<http://dr.ck.ua>, 31.05.14).

Високу словотвірну активність проявляє префіксоїд **полі-** (<гр. poly – багато), що у складних словах відповідає поняттям «багато», «численний» [12, с. 746].

Префіксоїд **полі-** бере участь у творенні похідних на позначення **назв речовин, матеріалів: полівінілхлорид** – синтетичний полімер, продукт полімеризації вінілхлориду; **полівітаміни** – лікарський препарат, що містить суміш багатьох вітамінів; **поліелектроліти** – полімери, до складу молекул яких входять групи, здатні до іонізації в розчині; **поліпропілен** – синтетичний полімер, продукт полімеризації пропілену, **полістирол** – синтетичний полімер, продукт полімеризації стиролу; **хвороб: поліартрит** – одночасне або послідовне враження багатьох суглобів, спричинене ревматизмом, грипом та іншими захворюваннями; **поліневрит** – множинне враження (запалення) нервів; **термінів: поліметрія** – одночасне поєднання двох чи кількох різних тактових розмірів; абстрактних понять, **властивостей: поліетнічність, полікультурність, поліментальність; методів, систем, дій, процесів: поліембріонія** – 1) у тварин і людини – розвиток кількох зародків

з однієї заплідненої яйцеклітини; 2) у рослин – розвиток кількох зародків у одній насінині; **поліфілія** – походження групи організмів від двох або більшої кількості груп предків унаслідок конвергенції або симбіозу.

Тотожність семантики композитів **полі-** і **мульти-** реалізується в утвореннях із спільним опорним коренем, що також мають тотожні значення: **полівітаміни** – **мультивітаміни**. Напр.: **Полівітаміни** зовсім не замінюють здорове харчування або здоровий спосіб життя (<http://a-yak.com/yak-vibrati-polivitamini>); **Solgar** – формула **мультивітамінів** та мінералів, що збагачена вітаміном С, фолієвою кислотою, біотином, кальцієм та магнієм. (<http://solgar.ua/product.html?product>). Зазначимо, що більшою продуктивністю відзначається компонент **полі-**, який раніше увійшов до складу української мови і репрезентований більшою кількістю утворень.

Широкого вживання в сучасній українській мові набули синонімічні утворення зі зв'язаними кореневими компонентами **мікро-** і **міні-**, хоч вони і різні за походженням.

Мікро- (<гр. *micros* – малий) – 1) перша частина складних слів, що має значення «малий, найдрібніший»; 2) пов'язаний з вивченням або вимірюванням малих величин [12, с. 639]; **міні-** (<англ. *mini*) – перша частина складних слів, яка має значення «малий розмір», «мала довжина» [12, с. 644]: **мікроавтомобіль** – **міні-автомобіль**, **мікрокомп'ютер** – **міні-комп'ютер**.

В «Етимологічному словнику української мови» читаємо: **мікро-** перший компонент складних слів, що означає «дуже малий» (**мікрокнига**), «пов'язаний з вивченням дуже малих предметів» (**мікроаналіз**), «мільйонна частка одиниці міри, названої другим компонентом слова» (**мікроампер**) [7, т. 3, с. 474].

Н. Клименко зауважує, що «широка комбінаторика цього форманта з іншими основами зумовлена абстрактністю його семантики, що визначає малі розміри, величини, пов'язані з вивченням та вимірюванням дуже малих предметів, явищ, одиниць» [9, с. 198].

Словотвірний тип із префіксоїдом **мікро-** вказує на дуже малі розміри, обсяги об'єктів, реалій, названих твірним словом, пор.: **мікроавтобус** – дуже малий автобус, **мікроелемент** – хімічний елемент, що міститься в рослинних і тваринних організмах у дуже малих кількостях; **мікроклімат** – клімат невеликої ділянки всередині певного географічного ландшафту, **мікроорганізм** – найдрібніша жива істота рослинного і тваринного походження, яку можна бачити лише під мікроскопом; **мікрорайон** – невелика частина району, яку виділяють з якою-небудь метою; **мікрофільм** – зменшена фільмо- або фотокопія чого-небудь. Напр.: **Автомобілісти Сівер-**

ськодонецька спільно з хіміками заводу склопластиків створили оригінальну конструкцію мікроавтобуса «Старт» (Із журналу); **У неочищеному жовтому цукрі, окрім сахарози, містяться життєво важливі біологічно активні речовини – кислоти, солі, вітаміни, мікроелементи** (Із газети).

Утворення з компонентом **мікро-** часто мають синонімічні відповідники з компонентом **міні-**, наприклад, **мікроавтомобіль** – **міні-автомобіль**, **мікроанкет** – **міні-анкета**, **мікроспектакль** – **міні-спектакль**, **мікрокомп'ютер** – **міні-комп'ютер**, **мікромодель** – **міні-модель** та ін. Напр.: **Велику кількість мікроавтомобілів виробляли опісля Другої світової війни через нестачу і велику вартість матеріалів та палива** (<https://uk.wikipedia.org/wiki/microavto>); **Міні-автомобіль Tango компанії Commuter Cars розганяється до 100 км/год за чотири секунди** (<https://www.dw.com/ru/-3670650>); **Технологіями індивідуального мовленнєвого впливу є знання загальних закономірностей і умов використання в індивідуальному спілкуванні спієбесід, інтерв'ю (вільних і структурованих), консультування, дискусій, мікроанкет тощо** (<https://www.pharmencyclopedia.com.ua>); **Мета міні-анкети – дослідження змістового наповнення потреби у саморозвитку, усвідомленості і керованості процесу особистісних змін** (<http://kuzikova.info/2016/01>). Ці утворення синонімічні в значенні «малий, зменшений», хоч їх значення не вичерпується цим. **Мікро-** має такі ЛСВ: 2) пов'язаний із вивченням дуже малих величин (**мікроаналіз**, **мікробарограф**); 3) «мільйонна частка одиниці міри, яка названа другою частиною складання» (**мікроампер**, **мікроевльт** та ін.). Лексеми з компонентом **міні-** мають також друге значення – «дуже короткий», що реалізується в сполученні з назвами предметів одягу: **міні-пальто**, **міні-шубка**. До речі, це значення стало можливим і в утвореннях із **мікро-** у зв'язку з появою наприкінці ХХ ст. утворень **мікроспідниця** у тому самому значенні, що й **міні-спідниця**.

Коло сполучуваності словотворчого форманта **мікро-**, – зауважує О. Безпояско, – раніше обмежувалось основами наукової термінології [1, с. 33]. Дальший розвиток суспільства спричинив появу нових малих величин, що зумовило і розширення сфери вживання цього форманта. Спочатку він додавався тільки до слів іншомовного походження: латинських (**мікроабсцес**, **мікрофлора**, **мікроелемент**, **мікрокапсула**, **мікрокультура**); грецьких (**мікробіологія**, **мікросхема**, **мікроспора**); французьких (**мікрозонд**, **мікрomanipулятор**, **мікроорганізм**, **мікрорайон**); англійських (**мікрофільм**, **мікросканер**, **мікропринтування**). У кінці ХХ – початку ХХІ ст. компонент дедалі частіше став

додаватися до слів рідномовних: **мікророслинки**, **мікродобриво**, **мікрівимикач**, **мікродвигун**, **мікродобавка**, **мікродослідження**, **мікрополіт**, **мікрооб'єм**, **мікропам'ять**, **мікрословник**, **мікрволокно**. Напр.: *Наші хімічні заводи з кожним роком збільшують випуск різних мінеральних добрив, мікродобрив, стимуляторів росту рослин* (<http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/5/7/z2-7-b6.pdf>); *Намагаючись проникнути вглиб матерії, вчені виявили мікросвіт, виявили, що в ньому відбуваються дивовижні перетворення одних частинок в інші* (<http://sum.in.ua/s/mikrosvit>). Досить вільно і широко префіксоїд сполучається з конкретними іменниками: **мікроавтобус** – автобус невеликих розмірів; **мікромодуль** – мініатюрний модуль – блок радіоелектронної апаратури, що складається з декількох мініатюрних деталей (мікроелементів); **мікрофільм** – фотокопія документа, рукопису, книги тощо, виконана на фотоплівці зі зменшенням у десятки і сотні разів; **мікрокнига**, **мікролампа**, **мікрокомп'ютер**, **мікрооб'єктив**, **мікрофотографія**, **мікрофотознімок**.

Значною кількістю представлені також абстрактні іменники, що означають назви процесів, результати дії, властивостей і характеризуються додатковим значенням зменшеності: **мікроутворення**, **мікрошум**.

Більшість новотворів засвідчують використання префіксоїда **мікро-** в терміновотворенні (**мікробіосейсмополігон**, **мікросейсморайонування**, **мікробульба**, **мікроземлетрус**, **мікропедіатрія**, **мікрорівень**). Напр.: *Поки що кінцевою елементарною сходинок, вочевидь, є лептони та мікролептони. Але, напевно, вглиб, матерія невичерпна – надалі наука можливо виявить мікролептони* (<http://studentam.net.ua/content/view/8560/97/>).

Наведені ілюстрації свідчать, що компонент **мікро-** не дає чіткої вказівки на терміносистему. Він уживається в **суспільно-політичній** лексиці (**мікроСоловки**, **мікроСандармохи**), **виробничо-професійній** (**мікробюстик**, **мікрокредит**, **мікрокомп'ютер**), **побутовій** (**мікрохолодильник**).

Префіксоїд **міні-** (< англ. **mini** – дуже короткий (про жіночий одяг); 2) дуже коротка сукня (спідниця, пальто) – перша частина складних слів, що має значення «малий розмір», «мала довжина» [12, с. 644].

Словотвірне значення префіксоїда **міні-**, на основі якого виділився окремий словотвірний тип, тотожне значенню слів «малий», «найменший», що виконують роль супровідного предиката в базових словосполученнях префіксальних іменників, напр.: **міні-автомобіль** – малолітражний автомобіль малих розмірів [3, с. 530], **міні-ЕОМ** – ЕОМ малого розміру; **міні-комп'ютер** – комп'ютер малого розміру; **міні-машина** – машина дуже малого розміру [Там само].

Продуктивною є реалізація значення компонента **міні-** у поєднанні з **назвами виробничих і торговельних об'єктів** (**міні-бар**, **міні-біржа**, **міні-буфет**, **міні-завод**, **міні-пекарня**, **міні-підприємство**); **назвами закладів освіти** (**міні-дитсадок**, **міні-студія**, **міні-школа**); **назвами механізмів, предметів побуту** (**міні-дисплей**, **міні-диск**, **міні-калькулятор**, **міні-плеєр**, **міні-магнітофон**, **міні-комп'ютер**, **міні-трактор**).

Початкова морфема **міні-** сполучається з основами українських слів слов'янського походження. Серед утворень із префіксоїдом **міні-** кількісно невелика, але найбільш уживана група слів, що слугують назвами укорочених предметів одягу: **міні-плащ**, **міні-сукня**, **міні-спідниця** тощо.

Утворення з цим формантом позначають щось невелике за розмірами або найменше в низці подібних предметів: **міні-вертоліт**, **міні-завод**, **міні-лінза**, **міні-комп'ютер**, **міні-мікрофон**, **міні-музей**, **міні-передавач**, **міні-приймач**, **міні-спідниця**, **міні-футбол**.

Поширенню утворень із компонентом **міні-** сприяють суспільні чинники: процес роздержавлення, розширення сфери обслуговування за рахунок малих підприємств, відходом від гігантизму, деталізацією суспільного життя. Напр.: *Окрім того влаштувати конструкторії під скульптурну композицію «Музи», а також закупити устаткування: міні-бар, шафи-вітрини, дзеркала, підквіткарки* (<http://gre4ka.info.09.08.13>); *У транзитному пункті Красноармійська особлива увага приділяється саме дітям: для них рятувальники облаштували ігрові майданчики, міні-басейн для купання, окрема кімната з іграшками* (<http://kmu.gov.ua>, 13.08.14); *Це буде єдине комунальне підприємство «Київський міні-ринок...»* (<http://kreshatic.kiev.ua>, 18.12.14)»

Високий ступінь аглютинативності префіксоїда призвів до того, що він почав функціонувати не лише в назвах одягу, а й у розмовно-побутовому стилі, звідки вони потрапляють у засоби масової інформації: **міні-гастролі**, **міні-дослідження**, **міні-інтерв'ю**, **міні-фейлетон**.

Сполучення **міні-** з назвами, семантика яких несумісна з префіксоїдами кількісно-оцінного значення, веде до творення okazіоналізмів (**міні-держава**, **міні-республіка**). Останнім часом з'являються дидактичні терміни з цим префіксоїдом. Напр.: *Кожен урок перетворюється на міні-дискусію* (Рідна школа); *Загалом, поза цим змістом, як показує експериментальний досвід, втрачається дійове розвивальне значення будь-якого навчального заняття чи міні-модуля* (Педагогіка і психологія).

Однаковими за походженням і семантикою є зв'язані кореневі компоненти **невро-** і **нейро-** (<грец. **νευρον** – жила, нерв) – перша частина складних слів, що вказує на причетність до нер-

вів, нервової системи [12, с. 666]. Попри те, що у лексикографічних працях їхні значення подано в одній словниковій статті, у процесі функціонування ці значення розійшлися: **невро-** означає «те, що відноситься до нервової системи, нервової діяльності» (**невропатологія, невродиспансер**). Семантика компонента **нейро-** визначена в словниках аналогічно. Проте аналіз похідних із компонентом **нейро-** дає змогу уточнити його значення: «те, що відноситься до діяльності головного мозку»: **нейропсихологія, нейросекреція, нейрохірург**.

Взаємозамінними є слова **невроалергія** – **нейроалергія**, **невроанатомія** – **нейроанатомія**, **невровірус** – **нейровірус**, **невродерміт** – **нейродерміт**, **неврофібрили** – **нейрофібрили**. Напр.: **Неврофібрили** – протоплазматичні ниткоподібні утвори в нервових клітинах і їх відростках – беруть участь у проведенні нервового імпульсу (<http://slovoapedai.org.ua>); **Нейрофібрили** – органели спеціального призначення нейронів... (<http://uk.wikipedia.org>). Окремі терміни мають синоніми серед інших слів: **нейродерматит** – **нейродерміт**, **нейролейкемія** – **нейролейкоз**, **нейролюес** – **нейросифіліс**. Пор.: **Синтетичні пральні порошки можуть викликати розвиток нейродерматиту** (<http://emed.org.ua>); **Нейродерміт** зараховують сьогодні до звичайних алергічних захворювань... (<http://toyhealth.ru>).

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що компонент **нейро-** у процесі функціонування звучує своє значення порівняно з **невро-**, він формує новий ЛСВ «те, що відноситься до вищої нервової діяльності та її органів». Отже, компонент **невро-** має більш широке значення і використання.

У мові сучасної публіцистики активно вживані лексеми-інновації з компонентами **псевдо-** і **квазі-** – першою частиною складних слів, що відповідає поняттям «несправжній», «неправильний» [12, с. 516, 773], «позірний», «удаваний»: **псевдокислота, псевдомистецтво, квазізірка, квазіспеціаліст** і виражає оцінку несправедливості, несправжності, маючи чітке негативне маркування, а слова, утворені з їх допомогою, мають негативне значення.

Префікс **псевдо-**, приєднуючись до твірних, надає їм семантики неістинності, фіктивності з відтінком негативної експресії. Словотвірна модель із препозитивним іншомовним елементом **псевдо-** зі значенням «несправжній» є достатньо продуктивною, найбільш активно такі інновації вживають у засобах масової інформації.

Новотвори з префіксоїдом **псевдо-** об'єднують у три групи: **1) назви осіб за характеристикою їхніх несправжніх ознак, виконуваних функцій, за удаваною, мнимою поведінкою**: **псевдоборець, псевдоветеран, псевдогеній, псевдодаїшник, псевдомедик**,

псевдоеліта, псевдоесбеушник, псевдоінспектор, псевдоколега, псевдомеценат, псевдонауковець, псевдонаціоналіст, псевдопатріот, псевдоподатківець, псевдополітик, псевдопророк, псевдофермер. Напр.: **Відомі події викриття кременчуцького псевдоесбеушника... У псевдоесбеушника ще дванадцять років відсидки (1+1: ТСН, 18.03.09); Письмениця побачила реальну, а не шустер-віртуальну прірву у нашому житті – між учорашніми колгоспниками і нинішніми псевдофермерами, для кого власний двір – то і є вся держава (ЛУ, 6/09, с. 7); 2) лексеми на позначення несправжніх явищ, процесів, результатів, дій**: **псевдоелітарність, псевдожиття, псевдозакон, псевдоконсенсус, псевдокоханя, псевдооб'єктивність, псевдопора, псевдореклама, псевдорозширення, псевдоутилізація**. Напр.: **Заспокоїти нерви, виплисти з виру політичних новин, бо все це – лише псевдожиття** (<http://kolomyya.org>, 27.10.14); **Ви зможете створити шлюб, будучи вабленими одне до одного своїми гормонами, своїми комплексами, своєю закоханістю – псевдокоханням, ілюзією любові** (<http://culture.unian.net>, 01.01.13); **3) назви на означення несправжності, неістинності ідеологій та інституцій**: **псевдодемократія, псевдокраїна, псевдопартія, псевдореферендум, псевдосвобода, псевдосуверенітет**. Напр.: **...задумайтесь і над тим, як живеться людині в самопроголошеній, вважай підпільній псевдокраїні, яку не визнає світ, а визнає лише Росія...** (ЛУ, 2/06, с. 3); **Феміністичні організації проголошують псевдосвободу жінок, яка в першу чергу повинна проявлятися поза шлюбом і поза сім'єю** (<http://www.bbc.co.uk>, 10.04.13).

Синонімним до вищезазначеного препозиційного елемента є префікс **квазі-** (<лат. quasi – ніби, майже), так само на позначення несправжності інституцій, організацій, ідеологій тощо, що мають також негативно оцінене значення: **квазідержава, квазідемократія, квазіеліта, квазіпартія, квазіуряд**.

Високу словотвірну активність виявляють окремі твірні, від яких за допомогою синонімних елементів **псевдо-**, **квазі-** утворюються неологізми: **квазіеліта** – **псевдоеліта**, **квазікласицизм** – **псевдокласицизм**, **квазікультура** – **псевдокультура**, **квазінаука** – **псевдонаука**, **квазіпарламент** – **псевдопарламент**, **квазіреформа** – **псевдореформа**, **квазітеорія** – **псевдотеорія**. Такі інноваційні одиниці є словотвірними синонімами. Напр.: **...нікчемність політичної квазіеліти ... – ось ідеальне поле для культивування тієї блекоти...** (ЛУ, 24/08, с. 3); **Воїстину природна, правдива еліта напружується, щоб жити, а псевдоеліта в особі авторів замовного листа до Президента живе, щоб не напружуватися** (ЛУ, 41/07, с.3); **Хіромантія, або**

визначення долі за лініями на долоні, – **псевдо-наука** й **забобони** (ВК, 21.12.67, № 4); *Так формується квазінаука, однак її становище лишається нескінченним* (<http://www.inst.ru/>); *...їхні квазіреформи лише дублюють європейські поняття...* (<http://idlu.org.ua>); *В Європі готується псевдореформа авторського права...* (<http://www.chaskor.ru>).

Спільнокореневі утворення досить виразно ілюструють значеннєвий потенціал цих префіксоїдів. Семантика твірних іменників не відіграє вирішальної ролі у їхньому виборі [2, с. 70]. Поширення у вжитку номінацій із компонентами **квазі-**, **псевдо-** зумовлене оцінним характером передусім публіцистичних текстів, акцентуванням уваги на суспільних негативах, бажанням дати їм найзагальнішу нищівну характеристику чомусь, комусь, не заглиблюючись у конкретні причини соціальних негараздів. Напр.: *Бойовики окупованих районів Донецької області зібралися провести у 2016 році вибори у свій псевдопарламент* (<http://www.pravda.com.ua>; 09.10.2015, 13:42); *Нагадаю, вона заявила, що потрібно створити такий собі квазіпарламент, який має в короткий термін прописати всі реформи* (<http://www.dsnews.ua>, 03.08.2016).

Іменники, з якими сполучаються префіксоїди **квазі-**, **псевдо-**, характеризуються різноманітністю своїх значень: це здебільшого назви суспільно-політичних, мистецьких та інших течій, напрямів, понять ідеологічної сфери (*квазікультура, квазіпарламент, квазіфілософія, псевдозакон, псевдопора*), зрідка – назви осіб та абстрактних понять (*квазімораль, квазіпростір, псевдонауковець*).

На сполучуваності префіксоїдів з іменниками відбивається їхня генетична неоднорідність. Іншомовні префіксоїди **квазі-**, **псевдо-** виявляють більшу сумісність із генетично одноплановими основами й обмежено сполучаються з іменниками слов'янського походження.

Кількісне зростання префіксальних утворень пов'язане передусім із чинниками екстралінгвального характеру, пошуками нових номінативних та експресивних одиниць.

Отже, специфіка утворень зі значенням несправжності, неістинності виявляється насамперед у тому, що префіксоїди незалежно від значеннєвого контексту твірних іменників, крім основного, предикатного виражають ще й оцінне значення. Уживання цих префіксоїдів залежить від функційно-стильових характеристик іменників.

Досить широко в сучасній українській мові представлені синонімічні утворення зі зв'язаними кореневими компонентами **макро-**, **мега-**, **максі-**, що означають у структурі композитів «великий», «крупний». Кореневі компоненти **макро-** і **мега-** є багатозначними.

Компонент **макро-** (< гр. *macro* – «довгий», «великий») у структурі композита реалізує двоє значень: «великий», «довгий» та пов'язаний із вивченням або вимірами великих предметів, величин і є першою частиною складних слів, напр.: *макроклімат, макромолекула, макроструктура*.

Лексеми з компонентом **макро-** позначають **наукові галузі (вчення): макроекономіка** – економічна наука, що вивчає взаємозв'язки і пропорції розвитку народного господарства загалом і окремих його галузей [12, с. 612]; **процеси: макроеволюція** – процес еволюції організмів усередині роду, родини та інших систематичних категорій, вищих за вид [Там само]; **частини флори і фауни: макрофауна** – рештки викопних тваринних організмів, які людина бачить неозброєним оком [12, с. 613]; **будову: макромолекула** – сукупність великої кількості атомів, з'єднаних хімічними зв'язками; велика молекула, молекула полімеру [3, с. 505]; **макрорельєф** – великі форми рельєфу (гірські хребти, плоскогір'я, низовини), що визначають загальний характер будови земної поверхні [Там само]; **макроструктура** – будова твердих тіл, яку можна спостерігати простим оком або за незначного збільшення з допомогою лупи [Там само]; Окремі терміни позначають **види риб: макроподи** – рід тропічних і субтропічних риб підряду лабіринтових; деякі види розводять в акваріумах [3, с. 505]; **систему: макросистема** – фізична система, що складається з макротіл, доступних для сприймання органами чуттів [3, с. 505]; **зображення: макрофотографія; природні чинники: макроклімат**.

Деякі терміни по-різному трактують у лексикографічних джерелах. Напр.: лексему *макроекономіка* у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [3, с. 505] витлумачують як «систему взаємозв'язків різних галузей і сфер промисловості, сільського господарства». У «Словнику іншомовних слів» [12, с. 612] читаємо: «економічна наука, що вивчає взаємозв'язки і пропорції розвитку народного господарства в цілому і окремих його галузей».

У всіх аналізованих лексемах компонент **макро-** є першим складником, що приєднується до латинських (*макроструктура, макрофункція*); грецьких (*макроекономіка, макросистема*); англійських (*макропроцесор*); французьких (*макрорельєф, макромолекула, макрокоманда*) слів.

Переважає більшість іменників із префіксоїдом **макро-** належить до термінологічної лексики: **біології (макроеволюція, макроорганізм, макрофауна, макрофлора,); ботаніки (макроелементи, макромолекули, макроспорофіл); медицини (макроглобулін, макромолекула, макрофагоцит); техніки, хімії, фізики, математики (макроелемент,**

макрознімок, макроаналіз, макрогеометрія, макроклімат, макрокорозія, макромоделі, макрооб'єкт, макроприлад, макрофізика).

Префіксоїд **мега-** (< гр. *megas* – великий) – першачастина складних слів, що означає: а) 10^6 (в інформатиці – 2^{20}) (М); б) величезний, гігантських розмірів, у композитах відповідає поняттю «великий», «мільйон», «велетенський», «у мільйон разів більше за основну одиницю мір, вказану у другій частині слова», бере участь у творенні назв предметів, споруд, об'єднань [3, с. 516].

Новотвори з префіксоїдом **мега-** вказують на щось виняткове, таке, що виходить за межі звичайного (*мегаполіс, мегарельєф, мегасвіт*).

Утворення з компонентом **мега-** позначають: **назви осіб, об'єднання, угруповання:** *мегаблок – Безумовно, політики двох мегаблоків нічого нового не запропонують, та їм це і не потрібно* (ВВ, 29.10.09); *мегадемократ* – великий демократ (про учасника демократичного мегаблоку); *мегаканал* – великий канал; *мегаолігарх* – дуже багатий, значний олігарх. Напр.: ... *обласні державні ТРК об'єднуються у мегаканал...* (<http://pravda.com.ua>, 07.02.07); *Переважає більшість меценатів – це колишні випускники Гарварду, які стали мегаолігархами, як у нас кажуть* (УМ, 05.12.06, с. 9); **назви будівель, споруд, приміщень:** *мегабудинок* – дуже великий будинок; *мегавиставка; мегакрамниця* – крамниця великих (велетенських) розмірів. Напр.: *У нашому мегабудинку мешканців багато, знайомих – не дуже, а тих, що радіеш від зустрічі, – одиниці* (Дзвін, 7/07, с. 98); *До мегавиставки, окрім стін, зведених двісті років тому, будова не готова* (СТБ: Вікна, 21.05.09); *Якщо врахувати появу великих мегакрамниць, то російські видавці заробляють на нас добряче...* (ПіК, 9/03, с. 40); **назви дій, процесів, явищ, абстрактних понять:** *мегакліп* – важливий кліп, *мегатеракт, мегашоу, мегадовгобуд, мегаекологія, мегаісторія, мегаталант, мегачерга, мегамасштаб, мегаподвиг, мегаподія*, напр.: *Перехід Заворова до «Ювентуса» свого часу став мегаподією у світовому футболі* (Новий канал: Гол, 08.04.07); *Сьогодні на СТБ – мегаталант України* (СТБ: Вікна, 22.05.09); *Британські спецслужби повідомляють, що змогли відвернути мегатеракт...* (1+1: ТСН, 10.08.06).

Похідні з компонентом **мега-** мають синонімічні відповідники – утворення з **макро-**: обоє мають значення «великий», «крупний». Це денотативне значення коренів, але семантична структура їх цим не вичерпується. Лексеми з компонентами **макро-** та **мега-** є багатозначними: **макро-** 1) «великий, крупний, великих розмірів»: *макромолекула, макрорельєф*; 2) пов'язаний із вивченням великих пред-

метів, величин: *макросвіт; мега-* 1) «великий, крупний»: *мегаспори*; 2) «перша складова частина найменувань кратних одиниць, що дорівнюють мільйону [10^6] вихідних»: *мегабар, мегабайт*. Можливі також однокореневі утворення з компонентами **макро-** і **мега-**: *макрорельєф – мегарельєф, макроспори – мегаспори, макросвіт – мегасвіт: Найсуттєвіший вплив на формування рослинних угруповань має макрорельєф.* (*ekologiya/vpliv_relyefu_roslinni_ugrupovannya*); *Походження і розвиток мегарельєфа океанічного дна тісно пов'язані з умовами будови і розвитку земної кори* (<http://www.activestudy.info/megarelef-dna-oceanov-i-ego-tipu>).

Словотвірний формант **максі-** (< англ. *max* – максимум) – перша частина складних іменників, що має значення: а) довгий (про жіночий одяг); б) дуже великий, використовується рідко. Активізація вживання форманта пов'язана з модою: *максі-мода* – мода на довгий жіночий одяг [3, с. 505], *максі-пальто* – довге пальто відповідно до максі-моди, *максі-спідниця* – довга спідниця відповідно до максі-моди, *максі-сукня* – довга сукня відповідно до максі-моди [Там само].

За частотою вживання і кількістю похідних композитних утворень домінуючим у цьому синонімічному ряді зв'язаних кореневих компонентів є компонент **макро-**.

Помітну групу зв'язаних кореневих компонентів складають корені, що називають протестом відношення.

Ало... (<гр. *allos* – інший) – перша частина складних слів, яка має значення «інший», «сторонній», «чужорідний» і **гетеро...** (<гр. *heteros* – інший) – перша частина складних слів, що означає «інший» [12, с. 55, 268], напр.: *алотрансплантація – гетеротрансплантація, алотрансплантант – гетеротрансплантант, алопластика – гетеропластика*. Напр.: *На зараз білоруські лікарі, які готові взятися за порятунок життя Івана, кажуть про єдиний можливий метод лікування – алотрансплантацію стовбурових гемопоетичних клітин (пересадка клітин кісткового мозку)* (<https://tsn.ua/doromoga>); *Роботи Медавара присвячені росту і старінню організму, його реакцій на пересадки тканин, зокрема імунореакціям, що перешкоджає гетеротрансплантації, трансплантаційним антигенам і антилімфоцитарної сироватки* (<https://uk.wikipedia.org>); *При аутоімунних станах та відторженні алотрансплантанту кортикостероїди звичайно комбінують з цитотоксичними імуносупресивними препаратами* (medlit.pp.ua/7873_); *Наночастинки золота виявляють протипухлинну активність у гетеротрансплантатах андрогензалежного раку передміхурової залози людини* (pharmtox-j.org.ua/node/101).

Екві- (<лат. *aequus* – рівний) та **ізо...** (гр. *isos* – однаковий, рівний) – перша частина складних слів, що означає рівність або подібність, напр.: *ізоамплітуди, ізобазис, ізобари, ізолінії*: *На південь від нульової ізобазис розташовується обширна зона неотектонічних піднять* (ukrbukva.net/page,5,71123); *Оцінюючи відстань між сусідніми ізолініями, можна отримати загальне уявлення про градації значень* (<https://arctmap/latest/extensions/3d-analyst>); *При еквіритмічності перекладач прагне дотриматися й принципу еквілінеарності, тобто порядку строк та рядків оригіналу* (https://uk.wikipedia.org/wiki/_ekvirytym); *Принцип еквівалентності ставок використовується при порівнянні ставок...* (<http://fingal.com.ua/content/view/974/54/1/1/>).

Пара- (<гр. *para*) – перша частина складних слів, що вносить значення: близький, схожий, але не тотожний (*парапсихологія, парагенезис, паратиф*), **пери-, пері-** (<гр. *peri*) – «навколо», «кругом», «через» (*перигелій* – найближча до Сонця точка орбіти планети, комети; *періцентр* – найближча до центрального тіла (центра мас системи) точка орбіти або супутника). Напр.: *До парапсихології також відносяться дослідження пов'язані з трансцендентальним чи духовним аспектом людського розуму...* (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>); *На орбітах подвійних зір відповідні точки називають періастром...* (<https://uk.wikipedia.org/>); *Перифраза називає поняття або явище іншими словами, зберігаючи при цьому його зміст...* (<http://ukrainska-mova/shho-take-perifrazaprikklady>); *Найчастіше в початковій стадії періартриту спостерігаються невеликий вогнищевий некроз...* (<http://mediclub.com.ua/index.php?newsid=10200>).

Статус препозиційного елемента **пара-** до сьогодні в мовознавстві неусталений. Його кваліфікують як префікс або префіксоїд. Разом із твірною базою він формує словотвірну семантику «схожий на те, що називає твірна основа, але з деякими відхиленнями».

Апо- (<гр. *apo*... – з, від, без) – префікс на позначення відокремлення, віддалення і **теле-** (<гр. *tele* – далеко) – перша частина складних слів, що означає «здійснюваний на відстані», «той, що діє на далеку відстань» (12, с. 101, 882). Напр.: **Апобіофера** – частина біосфери, що знаходиться над шаром атмосфери, в якому перебувають живі форми в стані анабіозу (ua.textreferat.com/referat-5369-1.html); *Обидві точки – періцентр і апоцентр називаються апсидами, а лінія, що їх з'єднує, називається лінією апсид* (manualsem.com); *Сучасна система телемеханіки також немислима без комп'ютера* (energy.ub.ua); *...для зйомки дикої природи зазвичай використовується теле-*

об'єктів із фокусною відстанню 300 мм або більше... (<https://www.canon.ua>) У синонімії відношення вступають утворення з компонентами грецького походження **ендо-** (<гр. *endon* – усередині) й **енто-** (<грец. *entos* – усередині) – першою частиною складних слів, що за значенням відповідає слову «внутрішній» [12, с. 421, 424]: *ендопаразити, ентопаразити*. Ці компоненти подібні за семантикою і сферою використання. В одних випадках є взаємозамінними: **ендопаразити/ентопаразити** – організми, які живуть у тканинах, внутрішніх органах, клітинах живителя – тварини чи рослини (інша назва – внутрішні паразити) [12, с. 422], а в інших – не взаємозамінні, бо нерідко у поєднанні з тією самою основою позначають частково однакові, а частково цілком різні поняття, напр.: **ендодерма** – внутрішній шар клітин первинної кори в стеблах і коренях вищих рослин [12, с. 422]; **ентодерма** – 1) ентобласт – внутрішній шар зародка багатоклітинних тварин і людини на ранніх стадіях його розвитку; 2) внутрішній шар стінки тіла кишковопорожнинних тварин [Там само, с. 424].

Вони беруть участь переважно у творенні біологічної та зоологічної термінології. Напр.: *Формування ендодерми проходить після впливання стінки бластули в процесі гастрולляції, при формуванні первинної кишки (архентерону)* (<https://uk.wikipedia.org/>); **Ендопаразити** (від *ендо...* і *паразити*), внутрішні паразити, паразитичні організми, що мешкають у внутрішніх органах тваринних і рослинних організмів (vseslova.com.ua); *Найвідомішим та найбільш притососованим до екстремальних умов типом бактеріальних спор є ендоспори...* (<https://uk.wikipedia.org/>); **Ендопротезування** тазостегнового або колінного суглоба іноді буває єдиним методом відновлення втраченої функції (koki.com.ua).

Компоненти грецького походження **екзо-** (εχο – ззовні) й **екто-** (*ektos* – поза, зовні) є першою частиною складних слів, що за значенням відповідають слову «зовнішній» [12, с. 404, 412]: *екзодерма, ектодерма*. Напр.: *М'язова тканина розвивається з екзодерми, нервова – з ектодерми і т. д.* (<https://uk.wikipedia.org/>); *На поверхні уражених органів рослин розвиваються екзопаразити...* (www.grandbiology.com); *Розрізняють тимчасових і постійних ектопаразитів залежно від їх можливості жити у зовнішньому середовищі* (tabletki.pp.ua).

Епі- (<гр. *epi* – на, над, при, після) – перша частина складних слів, яка означає розміщення над чимось, біля чогось [12, с. 426] й **супер-** (<лат. *super*...) – префікс, що означає «розташований зверху над чимось» [12, с. 886]. Напр.: **Епіфауна**, представлена прикріпле-

ними і вільно рухомими організмами, зустрічається у багатьох групах тваринного світу – серед черв'яків, морських їжаків, голотурій, черевоногих і двостулкових моллюсків, плеченогих, ракоподібних, личинок комах та інших груп (5fan.ru/wievjob.php?id=13228); У мережі з'явилося відео з епіцентру хімічної катастрофи... (<https://ukr.segodnya.ua/regions/krym/himicheskaya-katastrofa>); Самим раннім давньоруським пам'ятником епіграфіки вважається напис на корчазі... (https://stud.com.ua/43670/epigrafika_grafiti); Поступово суперобкладинки стали повноцінним елементом оформлення книги, надавати їй витонченість і привабливість, вони розширювали можливості оформлення, так як на палітурці з тканини (або його заміника) неможливо було віддрукувати такі складні багатоколірні зображення, як на папері (<https://uk.wikipedia.org/wiki>); Зазвичай **суперекслібрис** є художнім зображенням родового гербу, монограми, ініціалів або іншого декорованого символу власника книги (<http://ube.nplu.org/article>).

Отже, словотвірні синоніми є об'єктивним фактом мови, вони свідчать про багатство виражальних засобів, значною мірою виражають національну специфіку української мови. Зафіксований нами фактичний матеріал ілюструє перевагу у творенні іменникових одиниць, що покликані виконувати номінативну функцію, і дає змогу зробити висновки про те, що критерієм існування синонімії інтернаціональних зв'язаних кореневих компонентів є наявність однотипної термінологічної моделі, в якій функціують синонімії зв'язані кореневі компоненти, а формування синонімії рядів пов'язано зі зближенням різних за походженням кореневих компонентів (переважно грецьких і латинських), що мають однакове або близьке значення та потрапили до лексико-словотвірної системи сучасної української мови на різних етапах її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О.К. Іншомовні префікси в українській мові / О.К. Безпояско // Українська мова і література в школі. 1979. № 7. С. 28–33.
2. Безпояско О.К. Синонімія інтернаціональних та українських префіксів / О.К. Безпояско // Мовознавство. 1979. № 6. С. 66–70.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доп. та СД) [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.: Ірпін: ВПФ «Перун», 2003. 1440 с.
4. Городенська К.Г. Словотвірна синонімія / К.Г. Городенська // Актуальні проблеми українського словотвору: матеріали III наукових читань, присвячених пам'яті професора Івана Ковалика. Івано-Франківськ: Плай, 1995. С. 11–12.
5. Грещук В.В. Український відприкметниковий словотвір / В. Грещук. – Івано-Франківськ: Плай, 1995. 208 с.

6. Дяченко В. Розвиток та характер синонімії зв'язаних кореневих компонентів інтернаціонального характеру в російській мові / В.В. Дяченко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. № 17. С. 136–139.

7. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні: [гол. ред. О. Мельничук]. К.: Наукова думка, 1982–2006.

8. Івасишина Т.А. Синонімія словотворчих афіксів: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. філол. наук / Т.А. Івасишина. К., 1999. 20 с.

9. Клименко Н.Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі [монографія] / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпільовська, Л.П. Кислюк; НАН України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 335 с.

10. Ковалик І.І. Питання словотворчої синонімії і омонімії в сфері іменників слов'янських мов / І.І. Ковалик // Питання слов'янознавства: матеріали I Славистичної конференції. Львів: Вид-во Львівського держ. ун-ту, 1962. С. 5–25.

11. Ковалик І.І. Синонімія і омонімія в межах словотворення / І.І. Ковалик // Доповіді та повідомлення Львівського держ. ун-ту. 1957. Вип. 7. Ч. 1. С. 57–59.

12. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. К.: Довіра, 2000. 1018 с.

13. Словотвір сучасної української літературної мови / за ред. М.А. Жовтобрюха. – К.: Наук. думка, 1979. 405 с.

14. Щерба Л.В. Избранные работы по русскому языку / Л.В. Щерба. М., 1957. 188 с.

REFERENCES:

1. Bezpozasko O.K. Foreign-language prefixes in the Ukrainian language / O.K. Bezpozasko // Ukrainian language and literature at school. 1979. No. 7. S. 28–33.
2. Bezpozasko O.K. Synonym of international and Ukrainian prefixes / O.K. Bezpozasko // Linguistics. 1979. No. 6. S. 66–70.
3. Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language (with additional, additional and SD) [Structure. and heads edit VT Busel]. K. : Irpin: OPF «Perun», 2003. 1440 p.
4. Gorodenska K. G. Slavic synonymy / K.G. Horodenskaya // Current problems of the Ukrainian word-formation: materials of the III scientific readings devoted to the memory of Professor Ivan Kovalik. Ivano-Frankivsk: Play, 1995. pp. 11–12.
5. Greshchuk V.V. Ukrainian Adjectival Word Formation / V. Greshchuk. - Ivano-Frankivsk: Play, 1995. 208 p.
6. Dyachenko V. Development and character of the synonymy of the bound root components of the international character in the Russian language / VV Dyachenko // Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. 2004. No. 17. p. 136–139.
7. The etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 t. / Academy of Sciences of the USSR, Institute of Linguistics them. O.O. Potebnni: [Ch. edit O. Melnychuk]. K. : Scientific Opinion, 1982–2006.
8. Ivasyshina T.A. Synonym of word-formation affixes: author's abstract. dis for the sciences. Step Candidate filol Sciences / T.A. Ivasyshina K., 1999. 20 p.
9. Klimenko NF Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon [monograph] / N.F. Klymenko, Ye.A. Karpilovskaya, LP Kislyuk; NAS of Ukraine. Inst. Of linguistics to them. O.O. Sweaty K. : Publishing House Dmitry Burago, 2008. 335 p.
10. Kovalik II Question of word-formation synonymy and homonymy in the sphere of nouns of Slavic languages / I.I. Kovalik // Questions of Slavic Studies: Materials of the Slavic Conference. Lviv: View of the Lviv State. Un-th, 1962, pp. 5–25.
11. Kovalik I.I. Synonymy and homonymy within the word-formation / I.I. Kovalik // Reports and reports of Lviv state. un-th 1957. Vip. 7. Part 1. P. 57–59.
12. Dictionary of foreign languages: 23,000 words and terminological phrases / Layout. LO Pustovit and others. K. : Dovira, 2000. 1018 p.
13. Scriptwriting of contemporary Ukrainian literary language / ed. MA. Jaundice - K. : Science. opinion, 1979. 405 p.
14. Sherba L.V. Selected works in the Russian language / L.V. Sharp M., 1957. 188 p.